

DIN LUPTA MUNCITORIMII HUNEDORENE CONDUSĂ DE P.C.R. ÎN ANII STABILIZĂRII RELATIVE A CAPITALISMULUI (1923—1928)

de MIRCEA VALEA și CONSTANTIN ENEA

I. După perioada de avânt revoluționar din anii 1917—1922 a urmat perioada stabilizării parțiale și vremelnice a capitalismului, atât pe plan economic cât și politic. Caracterul relativ și nedurabil al stabilizării constă în faptul că ea era grefată pe fondul crizei generale a capitalismului și a însemnat numai o vremelnică consolidare a lui. Această stabilizare a economiei țărilor capitaliste a avut loc pe calea intensificării exploatării maselor muncitoare. Burghezia din diferite țări, folosind ajutorul elementelor reformiste social-democrate de dreapta, a reușit să înfrângă mișcările revoluționare ale proletariatului.

Singura țară din lume care în acel timp a cunoscut o dezvoltare economică și politică trainică și înfloritoare, a fost Uniunea Sovietică. Sub conducerea partidului comunist, poporul sovietic a desfășurat o luptă dîrză și o muncă fără preget pentru refacerea țării și construirea unei industrii și agriculturi socialiste, înfloritoare. Victoriile obținute de oamenii sovietici pe tărîmul construirii orînduirii socialiste erau privite cu simpatie și admirație de oamenii muncii din țările capitaliste și din colonii, care își întăreau speranța în posibilitatea ruperii cătușelor exploatării.

Procesul de stabilizare relativă a capitalismului a cuprins și România încă din anul 1922. Această stabilizare se baza în România pe refacerea economiei distruse de război, pe răpirea unor cuceriri obținute de oamenii muncii în timpul avîntului revoluționar, ca: dreptul de organizare, ziua de muncă de 8 ore, contract colectiv de muncă, repaus duminical etc. și pe întetirea exploatării celor ce muncesc¹. De asemenea, ea se baza pe acapararea bogățiilor din noile teritorii, pe acordarea de credite de către grupările imperialiste străine în scopul subordonării economice și politice a Romîniei, pentru transformarea ei într-un avanpost contra Uniunii Sovietice.

Dar stabilizarea capitalismului în România a fost mai șubredă decît în marile țări capitaliste din cauza înapoierii tehnice, a păstrării

¹ *Lección în ajutorul celor care studiază istoria P.M.R.*, Editura Politică, București, 1960, p. 206.

unor puternice rămășițe feudale, ca și din cauza dependenței României față de capitalul străin. În perioada stabilizării relative a capitalismului a avut loc o dezvoltare a industriei exprimată prin creșterea forței motrice utilizate, sporirea capitalurilor investite și mărirea valorii producției obținute. Astfel, în 1928 după *Anuarul statistic* existau în România, în industria mare prelucrătoare 3 966 de întreprinderi cu 180 315 muncitori, iar după *Indicatorul industriei românești 1928*, 4 101 întreprinderi cu 251 541 de muncitori¹. Exploatarea bogățiilor și folosirea capacității de producție a industriei din Transilvania au făcut să crească indicii producției industriale. Dar burghezia și moșierimea română au continuat să ducă o politică de menținere a României într-o accentuată înapoiere economică, datorită căreia România a rămas pînă la Eliberare o țară slab dezvoltată din punct de vedere industrial.

În același timp s-a intensificat concentrarea și centralizarea capitalului industrial și bancar, deci s-au întărit pozițiile capitalului monopolist, fenomen caracteristic imperialismului. Din 1922 numărul societăților anonime (industriale, bancare etc.) a crescut de la 1 650 la 2 729 în 1928. Această creștere a creat condiții pentru concentrarea producției. Dacă în industria prelucrătoare în 1928 indicele numărului de întreprinderi față de cel din anul 1924, considerat egal cu 100, a fost de 103,2, indicele forței motrice a fost de 121,2².

Pentru a-și salva hegemonia economică și politică în țară și pentru a forma un grup capitalist centralizat, partidul național-liberal și-a însușit capitalul mijlociu și capitalurile din noile teritorii unite cu vechea Românie și în acest fel, bogățiile ajunse în proprietatea statului au trecut de fapt în mîinile băncilor liberale³. Această politică însă a adus după sine serioase ciocniri între partidul liberal și industriașii, bancherii și moșierii, în deosebi cei din Transilvania, grupați în partidul național-român. „Prin aceste lupte interne pentru întărirea mării finanțe — arată rezoluția asupra situației economice și politice votată cu ocazia Congresului al III-lea al P.C.R. — prin ofensiva împotriva claselor producătoare, prin îngrămădirea în țară a unei cantități enorme de mărfuri străine, luate pe credit ca și prin storcerea pînă la istovire a creditului intern (ceea ce a dus la neplata comenzilor efectuate pentru stat), oligarhia a căpătat ce-i drept, un răgaz de cîțiva ani“⁴.

În același timp, liberalii jucau și rolul de mijlocitori ai capitalurilor străine, care mai ales prin așa-numitele „împrumuturi“ pătrundeau în România.

Ofensiva capitalului în anii stabilizării vremelnice a capitalismului în țara noastră a fost îndreptată de către partidul național-liberal, cu sprijinul burgheziei, al moșierimii și al social-democraților de dreapta,

¹ N. N. Constantinescu, Tudor Paul: *Situația clasei muncit. din România în perioada stabilizării relative a capitalismului*, în „Analele Inst. de istorie a partidului“ nr. 3, 1962, p. 85.

² *Ibidem*, p. 78.

³ *Documente din istoria P.C.R.*, 1923—1928, vol. II., p. 239.

⁴ *Ibidem*, pp. 239—240.

împotriva nivelului de trai al maselor muncitoare. Pentru a-și mări profiturile, burghezia intensifică exploatarea clasei muncitoare prin prelungirea zilei de muncă, scăderea salariilor, exploatarea femeilor și copiilor, concedieri etc. Astfel, în industria lemnului, unde începuse criza din anul 1926, numărul muncitorilor scade continuu¹. La sfârșitul anului 1927 și în primele două luni ale anului 1928 — după cum relatează ziarul „Viața muncitoare“ din 19 februarie 1928 — în România numărul șomerilor se ridica la cca. 150 000².

Salariile scăzute primite de oamenii muncii nu puteau acoperi nici strictul necesar. Astfel, în 1928 indicele costului de viață față de 1914 era de aproximativ 42 de ori mai mare, adică salariatul care a primit în 1914 suma de 100 lei, primea în 1928 suma de 2 742 lei, dar, în același timp pentru cele necesare traiului i-ar fi trebuit 3 964 lei³.

Este evident, așadar, că disproporția dintre salariul muncitorului și costul vieții a adâncit și mai mult mizeria maselor.

În aceste condiții specifice, în fața Partidului Comunist din România se puneau sarcini noi. Problemele principale erau :

1. păstrarea și lărgirea legăturilor cu masele ;
2. apărarea cuceririlor obținute în anii 1917—1922 ;
3. pregătirea clasei muncitoare în vederea unor noi bătălii. Ținând seama de aceste cerințe, Congresul al III-lea al P.C.R. din anul 1924 a trasat partidului următoarele sarcini concrete : „Să conducă lupta zilnică a maselor muncitorești împotriva lipsei de lucru și a înăsprii exploatarei în fabrică, împotriva coboririi salariului real și prelungirii zilei de lucru, împotriva introducerii muncii în acord și împotriva lipsei de locuințe și a scumpetei generale și îndeobște să ia parte activă și fără rezervă la lupta pentru revendicările imediate ale muncitorimii“⁴.

Studiul de față își propune, ca pe baza materialului inedit, aflat în diferite arhive, să arate situația economică și socială a muncitorilor din fostul județ Hunedoara, rolul partidului comunist în lupta muncitorilor hunedoreni dintre anii 1923—1928 și în ce măsură sarcinile trasate de Congresul al III-lea al P.C.R. au fost realizate.

II. În perioada stabilizării relative a capitalismului, marea industrie din fostul județ Hunedoara era reprezentată prin 24 mari întreprinderi cu un capital social de aproape 1 825 000 000 de lei adică aproximativ 9,5% din capitalul investit, la începutul anului 1926, în întreaga industrie a României burghezo-moșierești⁵. Cel mai important rol în industria hunedoreană din acea vreme îl juca industria minieră, care, în 1927, reprezenta cca. 73% din capitalul investit în întreprinderile miniere din țară⁶. Trebuie subliniat faptul că numai în exploa-

¹ *Lecții...* p. 207.

² N. N. Constantinescu, *op. cit.*, p. 99.

³ *Ibidem*, p. 104.

⁴ *Documente din istoria P.C.R., 1923—1928*, vol. II. p. 243.

⁵ E. Rusecki, *Județul Hunedoara, monografie*, Deva, 1927, p. 26.

⁶ *Ibidem*, p. 27.

tarea zăcămintelor de cărbuni, în 1925, întreprinderile miniere hunedorene produceau aproximativ 60% din întreaga producție de cărbune a României¹.

Exploatarea miniere din Valea Jiului erau în proprietatea capitaliștilor români și străini. În anul 1920 ia ființă societatea anonimă română „Petroșani“ compusă din două mari grupuri de acționari: grupul maghiar alcătuit din societatea „Salgotárján“ și „Banque Commerciale Hongroise“ și grupul român format din 19 mari bănci². În 1924 un grup de 12 bănci românești împreună cu societatea maghiară „Uricany“ constituie „Societatea Anonimă Română Lupeni“ în vederea exploatarea minelor de la Lupeni³.

În Munții Apuseni, după primul război mondial, societatea minieră „MICA“ a cumpărat dreptul acțiunii societății „Ruda 12 Apostoli“ devenind cea mai mare exploatare de aur din Europa. Din 1927, societatea „MICA“ preluând complet acțiunile fostei societăți, sub firma „Societatea Anonimă Română Mica“ exploatează în mod intens întreaga regiune auriferă Brad⁴.

Aceeași concentrare și centralizare se observă și în domeniul industriei metalurgice. La Călan funcționa în acea vreme o uzină metalurgică cu o mare turnătorie⁵. În 1924 Uzina din Călan a fost cumpărată de către societatea „Uzinele Metalurgice Unite Titan-Nădrag-Călan“, societate care avea la înființare un capital de 150 milioane lei. Dispunând de un singur furnal uzina din Călan producea anual 25 000 de tone fontă brută⁶.

Acțiunile monopoliste ale burgheziei române grupate în jurul partidului național-liberal, acțiuni de însușire a capitalurilor străine din întreprinderile hunedorene, aduc venituri enorme capitaliștilor. Astfel, numai în 1925 beneficiii societății „Petroșani“ se ridică la peste 98 milioane lei, stors din exploatarea celor 5 mii de muncitori minieri⁷.

În contrast cu aceste uriașe profituri, mizeria muncitorilor se adâncea tot mai mult. În mine se simțea lipsa acută a mijloacelor de protecția muncii și de securitatea minieră, muncitorii fiind expuși deselor accidente. Exploziile și avariile se țineau lanț. Numai prin explozia din 1922 de la mina Lupeni și-au găsit moartea 82 de mineri⁸. Diferite boli secerau familiile muncitorilor, lipsite de asistență medicală. În 1926 la Lupeni bîntuia tifosul abdominal, conducerea societății neluând nici o măsură pentru combaterea bolii⁹. În toată Valea Jiului

¹ E. Rusecki, *op. cit.*, p. 28.

² *Ibidem*, p. 40.

³ *Ibidem*, p. 60.

⁴ *Ibidem*, pp. 89--91.

⁵ B. Basa, *Contribuții la cunoașterea mișcării muncitorești din regiunea Hunedoara în perioada stabilizării relative a capitalismului*, în *Contribuții la cunoașterea regiunii Hunedoara*, vol. III. Deva, 1956, p. 182.

⁶ *Ibidem*.

⁷ E. Rusecki, *op. cit.*, p. 70.

⁸ G. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a p. 468.

⁹ B. Basa, *op. cit.* p. 175.

existau doar două spitale : în Petroșani și în Vulcan, dintre care cel mai mare, cel din Petroșani avea numai 68 de paturi. Peste toate neajunsurile plana foametea și sărăcia. La minele din Petrila, în iulie 1926, societatea „Petroșani“ reduce rația de alimente lunară necesară familiilor de mineri, cu 10⁰/₁₀¹. Populația Văii Jiului era lipsită pînă și de sare. Într-o telegramă trimisă prefecturii județului Hunedoara, direcția minelor din Petroșani era silită să arate, în august 1926, că „muncitorimea suferă mult din lipsa sării și situația este insuportabilă“². Faptul este cu atît mai condamnabil cu cît România era una dintre principalele țări din Europa exportatoare de sare.

Minerii trăiau în nesiguranța zilei de mîine. În fiecare zi se puteau trezi aruncați în stradă, pradă șomajului. În aprilie 1926, societatea minieră „LONEA“ concediază 520 de muncitori sub motiv că „e prea mare efectivul“³. După cifra oficială, care este mult scăzută, dată de direcția minelor din Lupeni, în primăvara anului 1928 se găseau fără lucru în Lupeni un număr de 380 de mineri⁴. „Toți acești mineri — arată raportul unui inspector general sosit în Valea Jiului — trăiesc din ajutorul dat de locuitorii din acea regiune. În situația lor disperată sînt susceptibili de orice mișcare“⁵.

În goană după profituri cît mai mari, capitaliștii au redus salariile muncitorilor, mărind în același timp prețurile la mijloacele de subzistență. Salariul unui lucrător, în subteran, la minele de aur aparținătoare societății „MICA“, de pildă, era de 60 de lei pe zi, iar al unui lucrător la suprafață nu depășea suma de 40 de lei. În aceste salarii erau calculate sporurile și toate celelalte adaosuri. În Valea Jiului, la Petrila, salariile muncitorilor pe post (șut sau schimb care coincide cu o zi de muncă), inclusiv posturile suplimentare, erau următoarele :

— mineri	140 lei
— ajutori mineri	127,40 lei
— vagonetari	110,70 lei
— zileri subterani	91,40 lei
— zileri suprafață	84,50 lei ⁶

În același timp prețul alimentelor, îmbrăcămintei și încălțăminteii era foarte ridicat. De notat este faptul că muncitorilor mineri, avînd în marea lor majoritate familii numeroase, — față de prețurile alimentelor, îmbrăcămintea și încălțăminteii necesare — cu greu le ajungea salariul de mizerie pentru care erau siliți să lucreze. Cu un salariu de 3 780 de lei lunar, lucrînd în medie 27 de posturi pe lună, un minier nu avea posibilitatea să-și cumpere un costum de haine care se vindea

¹ Arh. Stat. Hunedcra, fil. Petroșani, dos. 1, f. 29.

² B. B a s a, *op. cit.*, p. 175 .

³ Arh. Stat. Hunedcra, fil. Petroșani, dos. 1, f. 11

⁴ *Ibidem*, dos. 4, f. 43—69.

⁵ *Ibidem*, dos. 3, f. 232.

⁶ *Ibidem*, dos. Statistica pe anul 1928.

în 1928 cu 4 130 de lei¹. Și asta în timp ce tantiema unui subdirector tehnic se ridica la suma de 230 000 lei, iar beneficiul net al societății „Lupeni” din anul 1928 era de 89 386 153,75 lei². Chiar și autoritățile din Valea Jiului erau silite să recunoască, că „traiul (muncitorilor n.n.) este foarte greu din cauza scumpetei”³. În aprilie 1926 compania de jandarmi din Petroșani raporta că din cauza salariilor mici și a stării de mizerie, în general, minerii din Lonea sînt extrem de nemulțumiți⁴.

Această stare de lucruri nu putea să nu dea naștere la frămîntări neîntrerupte în sinul minerilor. Concomitent cu adîncirea mizeriei, masele muncitorești se maturizează din punct de vedere politic și își dau tot mai limpede seama că singurul partid în stare să le conducă la luptă împotriva ofensivei capitalului este Partidul Comunist din România, deoarece acesta, chiar de la începutul existenței sale, își cîștigase un prestigiu tot mai mare în lupta pentru apărarea drepturilor obținute în perioada avîntului revoluționar. El a dus o politică de demascare a planurilor burgheziei de a stabiliza capitalismul pe seama exploatării barbare a clasei muncitoare și a scos la iveală esența burgheză, limitată, a „reformelor democratice” ale burgheziei și moșierimii. În același timp, P.C.R. a luptat pentru imprimarea unei linii juste în mișcarea sindicală și pentru transformarea sindicatelor într-o organizație largă de masă a clasei muncitoare, capabilă să mobilizeze masele împotriva exploatării capitaliste.

III. Încă din anul 1923, valul mișcării greviste a cuprins numeroase centre muncitorești din țară. Printre cele mai importante se numără: București, Valea Mureșului, Timișoara, Tîrgu Mureș, Brașov, Arad, Satu-Mare etc. În total, după datele „Buletinului Ministerului Muncii” comentate de gazeta „Socialismul”, numai în primele șase luni ale anului 1923 au avut loc 291 de conflicte de muncă, cuprinzînd peste 75 600 de muncitori dintre care 47 590 erau organizați în sindicate⁵. Aceste mișcări greviste conduse de P.C.R. erau îndreptate spre apărarea cuceririlor dobîndite în perioada avîntului revoluționar. Ele confirmau că muncitorimea răspundea la chemările partidului comunist, că ea se orienta spre organizațiile sindicale care se bazau pe principiul luptei de clasă revoluționare și că reformiștii, partizani ai „înțelegerii” și „păcii sociale” pierdeau terenul de sub picioare. Influența lor în sindicate și în rîndul muncitorimii s-a redus tot mai mult⁶.

În ianuarie 1924, siguranța din Deva, referindu-se la situația de mizerie în care fusese aruncată muncitorimea minieră, din Valea Jiului de către proprietarii de întreprinderi, raporta îngrijorată forurilor su-

¹ *Lecții...* p. 213.

² Arh. Stat. Hunedoara, fil. Petroșani, dos. Dare de seamă a Societății Petroșani din aprilie 1929.

³ *Ibidem*, dos. 1, f. 15.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Lecții...* p. 219.

⁶ *Ibidem*, p. 220.

perioare, că „înclinația muncitorilor spre comunism în anul trecut a crescut mult”¹. Același lucru este atestat și de siguranța din Petroșani. Subliniind vădita orientare spre stînga a conducătorilor sindicaliști din Valea Jiului, siguranța din Petroșani, raporta că o mare parte dintre aceștia, în 1923, „se depărtează de la adevăratul scop al sindicalizării profesionale permise de legile în vigoare (adică de la scopurile cerute de interesele burgheziei n.n.) și adoptă principii de ordin comunist”².

Așadar, clasele dominante din România aveau cunoștință de influența crescîndă a Partidului Comunist din România în sînul maselor muncitorești. Și într-adevăr, chiar din primele zile ale existenței sale, P.C.R. a dus o luptă intransigentă împotriva regimului burghezo-moșieresc, a apărut interesele oamenilor muncii de la orașe și sate, s-a situat pe poziții leniniste în problema națională și a mobilizat masele pentru apărarea revoluționară a Uniunii Sovietice. Această politică exprima interesele vitale ale poporului muncitor.

Creșterea prestigiului P.C.R. și a influenței sale în rîndurile maselor largi muncitoare și politica sa consecventă de apărare a intereselor celor ce muncesc au stîrnit ura turbată a claselor exploatoare care vedeau în P.C.R. o primejdie directă pentru dominația lor de clasă. De aceea, în primăvara anului 1924 clasele exploatoare au scos Partidul Comunist din România în afara legilor³.

Concomitent cu scoaterea partidului comunist în afara legilor, burghezia și moșierimea romînă au mărit teroarea față de mișcarea muncitorească, au prelungit ziua de muncă, au scăzut salariile etc., înăspriind prin acestea, exploatarea maselor muncitoare. În țară a fost instaurată starea de asediu și s-au luat măsuri excepționale îndreptate împotriva Partidului Comunist și a oricăror organizații revoluționare (sindicate, organizații de tineret etc.). Dar în ciuda acestor măsuri, nu mult după scoaterea în afara legilor, P.C.R. a condus o puternică grevă de masă care a cuprins întreaga Vale a Mureșului și care a durat șase săptămîni⁴.

Scos în afara legilor și avînd de înfruntat teroarea burghezo-moșierescă, Partidul Comunist din România a trebuit să găsească noi metode de muncă corespunzătoare împrejurărilor. El și-a reorganizat activitatea pe baze noi, și-a creat un aparat ilegal, a adoptat o nouă tactică de luptă corespunzătoare noilor cerințe, a îmbinat activitatea ilegală cu formele de luptă legale pentru apărarea intereselor clasei muncitoare, împotriva ofensivei patronale. În felul acesta, Partidul Comunist a reușit să organizeze și să conducă, din adîncă ilegalitate, puternice acțiuni greviste, ca cele de la societățile petrolifere „Concordia” și „Vega” din Ploiești, a metalurgiștilor din Oradea etc.⁵.

¹ Arh. Stat. Hunedoara, fil. Petroșani, dos. 572, fasc. 14.

² *Ibidem*.

³ *Lecții...* p. 226.

⁴ *Ibidem*, pp. 226—227.

⁵ *Ibidem*, pp. 227 și 237.

Foametea, sărăcia și concedierile în masă fac să crească și nemulțumirile muncitorilor din fostul județ Hunedoara. Revendicînd dreptul la o viață mai bună, muncitorii care lucrau la societatea minelor de aur „Ruda 12 Apostoli“ din Brad, în număr de cca. 500, declară grevă la 2 decembrie 1924¹. Cauzele imediate ale grevei erau: concedierea unui număr însemnat de lucrători, reducerea salariilor cu 20%—40% și neachitarea lor pe luna noiembrie 1924, denunțarea de către societate a contractului colectiv înainte de termen, neacordarea ajutorului alimentar pentru familiile minerilor, sistarea lucrului la două mine și scumpirea explozibilului, scumpire folosită de patroni ca o creștere a cheltuielilor legate de exploatarea aurului și pretext de a refuza plata salariilor la timp și fără reduceri². Greva durează pînă în 10 decembrie 1924, cînd conducerea societății, fiind sprijinită de baionetele jandarmilor și de cozile de topor social-democrate de dreapta, silește o parte din muncitori să reia lucrul³. În 16 decembrie 1924 însă, postul de jandarmi din Țebea anunța, alarmat, că minerii au refuzat din nou să intre în lucru, cerîndu-și „drepturile lor“⁴. Delegatul Ministerului Muncii care sosise la Brad să aplaneze conflictul dintre muncitorii și patroni, „n-a putut hotărî nimic“ — arată raportul jandarmeriei — din cauza atitudinii ferme a minerilor greviști de a-și cîștiga cu orice preț dreptul la o viață mai bună. În 13 ianuarie 1925 au loc tratative de împăciuire între societate și muncitorii mineri. Dar, datorită bătăilor și schingiuirilor cît și a trădării șefilor social-democrați de dreapta, care au acceptat, cu ocazia tratativelor, să li se acorde minerilor doar un neînsemnat spor de salariu, muncitorii sînt nevoiți să reînceapă lucrul în mină. Astfel în dimineața zilei de 14 ianuarie, 90% din muncitori au reluat lucrul — anunța jandarmeria din Țebea — „și se crede că peste citeva zile vor relua toți lucrul“⁵.

În 3 martie același an, muncitorii de la minele de aur aparținînd societății „Toplița-Măgura-Concordia“, cu sediul în Băița (actual raion Brad), au intrat în grevă fiind nemulțumiți din cauza salariilor de mizerie ce le primeau. Pentru a stăvili acțiunea grevistă a minerilor, sînt trimiși jandarmi „care supraveghează îndeaproape mișcările muncitorilor“ — după cum arată un raport al postului de jandarmi din comuna Nevoș⁶. Inspectoratul Muncii din Arad trimite o comisie la fața locului, însă ancheta făcută de către comisie dă cîștig de cauză patronilor, iar în 16 martie muncitorii, forțați de autoritățile militare locale, sînt siliți să reia lucrul⁷. Neprimînd salariul de luni de zile și muncitorii de la întreprinderile forestiere „S.A. Cluj“, exploatarea Leș-

¹ Arh. Stat. Hunedoara, fil. Deva, dos. 580, fasc. 592.

² *Ibidem*; „Minerul“, nr. 12 din 31 decembrie 1924.

³ Arh. Stat. Hunedoara, fil. Deva, dos. 580, fasc. 592.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*.

nic-Veșel (actual raion Ilia) refuză să mai lucreze începînd din 8 aprilie 1925¹.

Acțiunile greviste se țin lanț. Postul de jandarmi din Băița raporta că muncitorii care lucrau la minele societății „Ruda 12 Apostoli“ au încetat din nou lucrul la 10 august 1925 pentru motivul că Direcția Minelor le plătește numai 40 de lei pe zi². În 14 septembrie au loc la Brad tratative între reprezentanții societății miniere „Ruda 12 Apostoli“ și ai muncitorimii, cu privire al încheierea noului contract colectiv de muncă, cel vechi fiind expirat de la 1 august 1925. Cu ocazia tratativilor, muncitorii minieri au prezentat un memoriu prin care cereau să se revizuiască și să se completeze contractul colectiv în sensul dorit de marea masă a minerilor. Memoriul fusese întocmit de altfel, încă în iulie 1925 și prezentat direcției minelor din Brad³. Cu toate că sindicatele muncitorești de la minele din Brad erau afiliate sindicatelor galbene de la Amsterdam, sub presiunea de jos a maselor miniere, conducătorii social-democrați se văd nevoiți să accepte introducerea în memoriu a unor revendicări legate direct de interesele muncitorimii. Dezvăluind situația grea în care se zăbeau familiile lor, minerii arată că: „traiul vieții se îngreunează încontinuu, scumpetea crește neîntrerupt. salariile noastre deși nu erau în proporție cu scumpetea, în luna ianuarie au fost reduse“⁴. Muncitorii cer ca pe viitor salarizarea să fie următoarea:

- a) Minerii, pe zi 60 de lei minimum, 100 de lei în medie.
- b) Ajutorii mineri, 50 de lei minimum, 80 de lei în medie.
- c) Zidarii și dulgherii, 60 de lei minimum, 100 de lei în medie.
- d) Vagonetarii 40 de lei minimum, 65 de lei în medie.
- e) Copiii care lucrează în mină, 35 de lei minimum, 50 de lei în medie.
- f) Mecanicii din mină și de la gurile de mină, minimum 10 lei pe oră, 16 lei în medie.

Pentru muncitorii care lucrau la suprafață, se cerea:

- a) Muncitorii de la stațiunile funicularului din Gura-Barza, 50 de lei minimum, 70 de lei în medie pe ziua de lucru.
- b) Muncitorii zidari și dulgheri de la gurile de mine, 60 de lei minimum, 90 de lei în medie pe ziua de lucru.
- c) Muncitorii fierari de la gurile de mine, 12 lei minimum pe oră, 18 lei în medie.
- d) Celelalte categorii de muncitori să primească un spor de 50% la salariile existente. Pentru orele suplimentare, muncitorii mineri cer direcției să le plătească încă 50% pe lângă salariul obișnuit. Pentru lucrul în mină în zilele de sărbători și duminici să primească 100%, iar pentru orele suplimentare făcute în zilele de duminici și sărbători să primească 150%. Muncitorii care lucrează în locuri umede, neaerisite timp de peste o oră, să fie retribuiți cu un spor de salariu de 40%.

¹ Arh. Stat. Hunedoara, fil. Deva, dos. 580, fasc. 592.

² *Ibidem*.

³ Arhiva Comitetului Geologic, Brad, pachet 315.

⁴ *Ibidem*.

În ce privește problema alimentară, muncitorii mineri cereau în memoriu : pentru muncitorii care lucrează în subsol să se acorde făină în cantitate de 16 kg pe lună, iar pentru muncitorii care lucrează la suprafață și pentru membrii lor de familie câte 10 kg lunar. Această cantitate de făină să fie : 25% făină fină, iar restul făină de piine cu prețul unitar de 4,80 lei kg. De asemenea, se cerea ca fiecare muncitor și membrii săi de familie să primească lunar încă 2 kg făină de piine. Prin membrii de familie se înțelegeau : soția muncitorului, copiii pînă la vîrsta de 14 ani și părinții muncitorului în caz că sînt inapți de muncă și sînt întreținuți de muncitor. Minerii mai cereau :

a) Cîte un kg untură lunar pentru fiecare muncitor și $\frac{1}{2}$ kg pentru fiecare membru de familie, cu prețul de 50 de lei kg.

b) Cîte un kg slănină lunar pentru fiecare muncitor și cîte $\frac{1}{2}$ kg pentru fiecare membru de familie, cu prețul de 50 de lei kg.

c) Cîte 10 kg porumb pentru fiecare muncitor și cîte 5 kg pentru fiecare membru de familie, cu prețul de 3 lei kg.

d) Celelalte alimente strict necesare familiilor de mineri să fie acordate de către societate, la cererea muncitorilor, cu prețul de cost existent.

e) Muncitorii cer direcției minelor, ca cei ce lucrează la subsol precum și cei de la gurile de mine să primească din 4 în 4 luni cîte o pereche de bocanci, iar minerii care lucrează la suprafață și care au împlinit 6 luni în serviciul societății, să primească din 6 în 6 luni cîte o pereche de bocanci cu prețul de 230 de lei perechea.

f) În noul contract colectiv muncitorii cer să se specifice că cei care au o vechime de 3 ani în serviciul societății, să primească un concediu de 5 zile pe an. Cei cu o vechime de peste 3 ani să primească o zi în plus pentru fiecare an servit și acestea să fie plătite ca zile lucrate, inclusiv toate adaosurile și sporurile prevăzute în contract.

g) Direcția minelor să instaleze băi, care să fie puse în mod gratuit la dispoziția minerilor.

h) Premiile de sîrguință să fie sporite pentru toate categoriile de muncitori, acordîndu-se cîte 8 lei pentru fiecare șut¹.

La revendicările muncitorilor prezentate direcției, aceasta răspunde prin refuz, motivînd că nu este în stare să le satisfacă doleanțele, din cauza cheltuielilor prea mari. De notat este faptul că la această dată, profitul societății se ridică la 40 de milioane lei². Patronii cereau muncitorilor să rămînă la condițiile vechiului contract colectiv, deoarece — după părerea lor — „o rezolvare grăbită și o acordare de sporuri ar duce în mod fatal la o zdruncinare a echilibrului“³, adică la scăderea profiturilor societății.

Cu ocazia tratativelor dintre muncitori și patroni, a ieșit la iveală rolul de slugi ale burgheziei, jucat de conducătorii social-democrați de dreapta. Astfel, trădătorul Eftimie Gherman, referindu-se la con-

¹ Arhiva Comitetului Geologic, Brad, pachet 315.

² B. B a s a, *op. cit.*, p. 181.

³ Arhiva Comitetului Geologic, Brad, pachet 315.

tractul colectiv încheiat în ianuarie 1925, arată că el, împreună cu ceilalți șefi social-democrați, au acceptat acel contract deși era dezavantajos pentru mineri, cu scopul de a înlătura „anarhia ce se produsese printre muncitori și care ajunsese la apogeu“¹, în al doilea rând a ținut seama de situația societății. Pentru trădătorii social-democrați de dreapta, lupta revoluționară a maselor de mineri, condusă de P.C.R., era sinonimă cu anarhia și în mod conștient duceau o muncă de subminare și dezorganizare a tuturor acțiunilor muncitorești. Punându-se în slujba capitaliștilor, ei căutau, în mod sistematic, să abată masele de la lupta revoluționară și să le transforme în unelte docile ale patronilor. De aceea, în ce privește noul contract colectiv, social-democrații de dreapta au acceptat punctul de vedere al direcției minelor.

Dar, sub presiunea minerilor greviști, tratativele se reiau în 17 septembrie, fără a aduce însă vreun rezultat pozitiv pentru muncitori. Nesatisfăcându-li-se cererile, ei continuă greva și în 18 septembrie în ciuda tuturor insistențelor și încercărilor șefilor social-democrați de a-i determina să-și rezolve „în mod pașnic“ problemele ce-i frământau². Secția de jandarmi din Brad raporta că a dat dispozițiuni ca în comunele unde locuiau minerii greviști, să fie detașați jandarmi pentru a supraveghea orice mișcări ale muncitorilor „și pentru menținerea ordinii“³. Din cei 2 087 de salariați cîți avea societatea „Ruda 12 Apostoli“ la data începerii grevei, au participat la grevă 1 800 de muncitori mineri⁴. În decursul grevei, muncitorii greviști controlau zi și noapte comunele din regiunea minieră, pentru a nu da posibilitate spărgătorilor de grevă să reia lucrul. Pretura din Brad raporta prefecturii că minerii greviști din comuna Țărățel, pentru a nu lăsa jandarmii să intre în comună spre a-i sili pe mineri să reia lucrul, s-au baricadat, ridicind un zid de piatră de-a curmezișul șoselei. De asemenea, în comuna Crișcior, minerii „au distrus conductul sîrmei telefonice doborînd 4 stîlpi“, cu scopul de a împiedica autoritățile să comunice între ele⁵. În Brad, muncitorii refuză să reia lucrul la îndemnul spărgătorilor de grevă și îi izgonesc, amenințându-i cu moartea⁶.

Cunoscînd starea de spirit a populației muncitoare, pretura din Brad dă ordin ca, începînd din 8 octombrie, în comunele locuite de greviști, circulația muncitorilor să fie interzisă pe ulițe, pe cîmp, sau prin păduri între orele 19—6 dimineața, fără legitimație emisă de primarii comunali⁷. Această restricție a durat pînă în 26 octombrie

¹ Arhiva Comitetului Geologic, Brad, pachet 315.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*.

⁴ *Revista Conflictelor colective de nuncă din 1925*, Direcția de Studii și statistică, București, 1926, pp. 50—51.

⁵ Arh. Stat. Hunedoara, fil. Deva, dos. 580, fasc. 9777.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*.

„cînd spiritele muncitorilor s-au mai liniștit“ — după cum relatează pretura din Brad¹. „Liniștea“ minerilor greviști se datora arestărilor și maltratărilor la care au fost supuși o parte mare dintre muncitori cît și reluării lucrului, „în mod parțial, cu un rumăr mai restrîns de lucrători“², adică cu spărgătorii de grevă. Prin urmare, muncitorii au răspuns refuzului patronilor de a le satisface revendicările, printr-o puternică grevă și, după cum arată ziarul „Viața muncitoare“ din 8 noiembrie 1925 printr-o îndelungată luptă³.

Minerii greviști au fost sprijiniți în lupta lor de către organizațiile muncitorești din toată țara, mai ales de către sindicatele unitare care nu au ținut seama că muncitorii de la minele din Brad sînt afiliați sindicatelor galbene de la Amsterdam, ci și-au făcut datoria lor de clasă atunci cînd a fost vorba de a veni în ajutorul unor frați în luptă cu patronii⁴.

Fiind siliți de autoritățile militare și civile și trădați de către șefii social-democrați de dreapta, minerii reiau lucrul la 2 noiembrie⁵.

La începutul lunii iulie 1926, intră în grevă muncitorii turnători de la Uzina din Călan, deoarece conducerea uzinei a refuzat să le satisfacă revendicările. Greviștii cereau: mărirea salariului, dreptul la concediu și îmbunătățirea condițiilor de muncă. Greva a durat cîteva zile. Dar și aici, ca și la Brad, în timpul tratativelor dintre muncitori și patroni, liderii social-democrați de dreapta trădează cauza muncitorimii, susținînd interesele de clasă ale patronilor uzinei. Eșecul tratativelor din iulie a dus la izbucnirea unei noi greve. Conducerea uzinei din Călan raporta alarmată Direcției Generale din București, la 23 august, că: „...lucrătorii noștri, o dată cu eșirea din lucru a echipei prime, adică azi la orele 14¹/₄ au declarat grevă, astfel că din acel timp încoace uzina pauzează complectamente. Din partea noastră s-au luat imediat toate măsurile cuvenite, avizîndu-se autoritățile respective“⁶. Printre revendicările prezentate de muncitorii greviști conducerii uzinei, figurau: majorarea salariului și dreptul la concediu⁷. Șefii social-democrați au convocat pe muncitorii greviști la sediul sindicatului din localitate și i-au îndemnat să reia lucrul. Concomitent, elementele trădătoare din sinul sindicatului galben au intrat în lucru, reușind să spargă greva. În urma trădării social-democraților și a rolului nefast jucat de spărgătorii de grevă, muncitorii sînt forțați să reia lucrul în dimineța zilei de 22 septembrie⁸, după ce rezistaseră presiunii autorităților și a conducerii uzinei timp de o lună de zile.

¹ Arh. Stat. Hunedoara, fil. Deva, dos. 580, fasc. 9777.

² *Ibidem*.

³ *Documente din Istoria P.C.R.*, 1923—1928, vol. II, p. 396.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Revista „Conflictele colective de muncă din 1925“, pp. 50—51.

⁶ Arhiva Uzinei Călan (nearanjată).

⁷ Arh. Stat. Hunedoara, fil. Deva, dos. probleme muncitorești, fasc. 13.920.

⁸ B. B. a. s. a., *op. cit.* p. 181.

IV. Lupta muncitorilor hunedoreni împotriva ofensivei patronale din perioada stabilizării relative a capitalismului se desfășoară cu toată intensitatea și în bazinul carbonifer din Valea Jiului. Dar, spre deosebire de alte centre industriale din fostul județ Hunedoara, aici influența partidului comunist este mult mai puternică. Rapoartele lunare pe anul 1925 ale companiei de jandarmi din Petroșani, se văd nevoite să semnaleze propaganda comunistă¹. Același lucru îl relatează în raportul său un inspector general din Ministerul Minelor, care scrie: „În timpul cît am stat în Valea Jiului, am observat că raportul între societăți și între locuitorii regiunii nu este prielnic, aceștia din urmă stînd sub conducerea elementelor comuniste“².

Și aici, ca pretutindeni, grevele se țin lanț. La 2 august 1928 muncitorii de la mina „Chorin“ din Vulcan refuză să mai lucreze din cauza salariului scăzut. În 9—10 august același an, minerii din Aninoasa refuză să mai presteze ore suplimentare. La ambele mine, muncitorii, în acțiunile lor sînt conduși de comuniști³. La sfîrșitul lunii august autoritățile din Petroșani sesizau alarmate că muncitorii mineri din întregă Valea Jiului „sînt pe picior de a face grevă pe motivul că au plata mică și nu au toți locuințe“⁴.

În cursul lunii mai 1928 muncitorii mineri exploatați și asupriți cu cruzime de către capitaliști, conduși de către Partidul Comunist din România, desfășoară o puternică acțiune grevistă în toată Valea Jiului. Adresîndu-se maselor muncitoare, cu ocazia zilei de 1 mai 1928, P.C.R. arăta într-un manifest că ziua de 1 mai trebuie să fie „un strigăt de luptă contra ofensivei capitaliste și împotriva prigoanei ce sugrumă pe luptătorii clasei muncitoare“⁵. Greva izbucnește în 3 mai fiind pregătită în mod sistematic de către comuniști. Lucrul acesta a fost subliniat și de autoritățile din Valea Jiului, căci într-o telegramă a direcției minelor din Lupeni datată 11 mai 1928, se arată că „situația se poate atribui instigărilor făcute de elementele locale comuniste“⁶. Într-un raport al Societății miniere din Lupeni se relatează că „o propagandă ascunsă și puternică a început între lucrători și vechile nuclee comuniste și-au reluat activitatea“ încă înainte de a începe greva. În zilele grevei — arăta raportul vădit tendențios — erau prezenți în Valea Jiului „agenți comuniști ai lui Bela Kuhn și agenți veniți direct din Rusia“⁷. Proprietarii de întreprinderi prezintă pe comuniștii din Valea Jiului drept „agenți străini“ cu scopul de a crea diversiuni și a submina creșterea influenței P.C.R. în rîndul maselor muncitoare. Din cele relatate atît în telegramă cît și în raportul direcțiunii minelor din Lupeni, rezultă că greva, care a izbucnit la

¹ B. Basa, *op. cit.*, p. 181.

² Arh. Stat. Hunedoara, fil. Petroșani, dos. 3, f. 232—233.

³ *Ibidem*, dos. 1, f. 29.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Documente din istoria P.C.R., 1923—1928*, vol. II., p. 543.

⁶ Arh. Stat. Hunedoara, fil. Petroșani, dos. 3, f. 231.

⁷ *Ibidem*, dos. 4, f. 102.

3 mai 1928, a fost organizată sub directa îndrumare a Partidului Comunist din România.

În primele zile ale grevei, situația producției de cărbune și a numărului muncitorilor care lucrau la minele din Lupeni, era următoarea :

Data	Producția normală	Producția dată	Efectiv normal de muncitori	Muncitori în lucru
3 mai	2 000 t	702 t	4 081	1 705
4 mai	2 000 t	82 t	4 081	2 948
5 mai	2 000 t	400 t	4 081	2 7731

Din aceste date rezultă că în 3 mai s-au prezentat la lucru 41,8⁰/₀ din muncitori, iar producția a fost de 35,1⁰/₀; în 4 mai, 72,2⁰/₀ din muncitori în timp ce producția a fost de 4,1⁰/₀; în 5 mai, 67,9⁰/₀ din muncitori iar producția a fost de 20⁰/₀. Dacă în zilele de 3 și 5 mai producția în medie s-a redus la un sfert, în 4 mai, când la lucru se prezintă numărul cel mai mare de muncitori, producția este aproape inexistentă. Acest fapt demonstrează că muncitorii, conștienți că patronii vor să lichideze greva, cu ajutorul spărgătorilor de grevă, s-au prezentat la lucru, dar au refuzat să-l reia, opunînd o rezistență pasivă.

La minele societății „Petroșani“, grupul Vulcan, în 3 mai au lipsit de la lucru cca. 500 de muncitori, iar producția a scăzut de la 1 055 tone, cît era normală, la 686 tone. La 4 mai, au refuzat să intre în lucru încă 2 500 de oameni, nescotîndu-se nici un vagonet de cărbune, iar în 5 mai numărul greviștilor s-a redus cu 200 de persoane, obținîndu-se o producție de cărbune de 400 de tone.

În 4 mai, la minele Societății „Valea Jiului de Sus“ s-au prezentat la lucru numai 8 muncitori, iar producția a fost inexistentă. În 5 mai, s-a lucrat cu 22 de muncitori, situația producției fiind aceeași ca și în 4 mai. La Petrila se semnalează „scăderea randamentului la pregătire și la abataj“, scădere care se datora „rezistenței pasive a muncitorilor“. Conform datelor, la abataj randamentul scăzuse de la 3,73 tone pe post la 2,94 tone, iar la pregătire de la 1,15 tone la 0,75 tone pe post².

Alarmat de amploarea grevei și de rezistența minerilor conduși de comuniști, guvernul liberal, pentru a înfrînge această rezistență și a înăbuși mișcarea grevistă, instituie starea de asediu în Valea Jiului și trimite la Lupeni și Vulcan 600 de soldați și 900 de jandarmi³.

¹ Arh. Stat. Hunedoara, fil. Petroșani, dos. 3, f. 234

² *Ibidem*, dos. ordine și circulări 1928.

³ *Ibidem*, dos. 4, f. 237.

Trimiterea forței armate la Lupeni și Vulcan demonstrează că în aceste două centre miniere, organizațiile comuniste erau foarte puternice, reușind să mobilizeze, din plin, masele muncitorești la luptă. „La Lupeni și Vulcan — arată un raport din acea vreme — acțiunile duse de elementele locale comuniste au găsit teren mai favorabil ca la Lonea și Petroșani unde supravegherea și controlul acestor elemente par a fi mai severe“¹.

La 6 mai 1928 are loc la Alba Iulia o adunare convocată de către conducătorii partidului național-tărănesc. Exploatând situația grea în care se aflau masele muncitoare, P.N.Ț. reușește, prin promisiuni demagogice, să mobilizeze o parte dintre minerii greviști din Valea Jiului să participe la manifestația de la Alba Iulia. Reușita propagandei național-tărăniste în rîndurile muncitorimii miniere s-a datorat în parte și greșelilor provocate, în acea perioadă, de elementele oportuniste din conducerea P.C.R., care, exprimînd tendințe legaliste-lichidatoriste, supraapreciau rolul P.N.Ț. în lupta pentru înlăturarea de la guvern a partidului liberal, punînd partidul comunist la remorca burgheziei². Congresul al IV-lea al P.C.R., din iunie 1928, criticînd aspru devierile săvîrșite, a cerut înlăturarea lor imediată.

La Alba Iulia masele muncitoare și-au dat seama că au fost înșelate de către burghezia național-tărănistă. Minerul Magyari Dionisie din Petroșani, participant la manifestația de la Alba Iulia, își amintește că în seara zilei de 6 mai 1928, după numeroasele discursuri ale țărăniștilor, discursuri în care nu se pomenea nici un cuvînt despre drepturile muncitorești a venit armata din Cetate și i-a forțat pe muncitori să meargă la gară. „Eram înconjurați de jandarmi — spune Magyari Dionisie — care nu lăsau oamenii să plece de acolo. Așa am fost ținuți pînă dimineața. Ni s-a spus să mergem la București să punem pe Maniu la conducere, dar noi ne-am întors acasă în Valea Jiului, sătui de atîtea vorbe goale“.

În seara zilei de 7 mai, muncitorii plecați la Alba Iulia s-au reîntors în Valea Jiului. Sosind acasă, minerii manifestează pe străzi scandînd: „Jos cu burjuii“; în același timp, „indivizi necunoscuți — după cum se relatează într-un raport al direcției minelor din Lupeni — îndemnau la dezordine și la nereluarea lucrului a doua zi“³. Pentru direcția minelor din Lupeni, comuniștii care își desfășurau munca organizatorică și politică în adîncă ilegalitate erau „indivizi necunoscuți“, iar luptele greviste ale minerilor conduse de P.C.R. erau considerate „dezordini“.

Așadar, ura maselor muncitoare împotriva național-tărăniștilor demagogi întetește și mai mult lupta grevistă din Valea Jiului. Caracterizînd această stare de spirit, Congresul al IV-lea al P.C.R. arată, în rezoluția politică adoptată, că „în grelele condiții de fierbere revolu-

¹ Arh. Stat. Hunedoara, fil. Petroșani, f. 236—237.

² *Lecții*, p. 245.

³ Arh. Stat. Hunedoara, fil. Petroșani, dos. 3, f. 205.

ționară, mobilizarea maselor muncitoare e la fel de periculoasă atât pentru clica guvernamentală cât și pentru opoziția burgheză¹.

Teama de masele flămânde și nemulțumite determină guvernul să trimită în Valea Jiului încă un detașament de 177 jandarmi². Dar, în ciuda acestor măsuri de represiune, greva continuă. În 7 mai 1928 Inspectoratul general de siguranță din Timișoara raporta forurilor superioare: „În regiunea minieră Vulcan-Lupeni spiritele printre muncitori sînt foarte agitate. La Vulcan, din 1 500 de muncitori ce urmau să intre în lucru, nu au intrat decît 960, iar la Lupeni din 1 500, numai 148”³. Pentru a înăbuși cât mai repede cu putință greva, la fața locului au sosit ministrul Tătărescu, generalul Davidoglu și 800 de jandarmi⁴. Dar în aceeași zi serviciul de siguranță din Petroșani raporta alarmat serviciului de siguranță din Sibiu că la orele 4,30 d.m. un număr de cca. 3 000 de muncitori din Vulcan au atacat două patrulare de jandarmi. Patrurile însă, primind la timp întărituri, au deschis focul asupra muncitorilor, care, în fața presiunii armate, au fost nevoiți să se retragă și să se împrăștie. Au urmat arestările, fiind arestați 100 de muncitori⁵.

Concomitent cu evenimentele de la Vulcan, muncitorii de la Lupeni și Lonea continuă să rămînă în grevă; numai la Aninoasa și Petrila și parțial la Petroșani, datorită presiunii crescînde din partea autorităților militare, muncitorii au reluat lucrul⁶.

În 8 mai, la societatea „Petroșani” lucrau numai 996 de muncitori iar la societatea „Valea Jiului de Sus”, numai 50. La Societatea „Lupeni” nu s-a prezentat la lucru nici un miner⁷.

Mobilizați de către comuniști, cei 4 000 de mineri de la Lupeni au hotărît să organizeze o adunare în colonia „Braia” în dimineața zilei de 8 mai, cu scopul de a-și formula revendicările față de societate. Și într-adevăr, în dimineața zilei de 8 mai — după cum reiese din raportul direcției minelor din Lupeni, „lumea curgea spre locul desemnat de adunare”⁸. Jandarmii însă au încercat să oprească trecerea spre colonie, cu o patrulă de 8 oameni, fapt care a determinat mulțimea să se adune în fața direcției și să devină tot mai amenințătoare. Muncitorii întruniți, după ce „au rupt cu organizațiile profesionale”⁹ (social-democrate de dreapta n.n.) și-au formulat în scris revendicările și au ales delegați, care să ducă tratative cu patronii.

Revendicările formulate de mineri și expuse în memoriul prezentat direcției minelor de către delegați, erau următoarele :

¹ *Documente din istoria P.C.R.*, 1923—1928, vol. II, p. 564.

² Arh. Stat. Hunedoara, fil. Petroșani, dos. 3, f. 284.

³ Arh. Institut. de istoria partidului, f. 77, unit. păstr. 7322, f. 1.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*, f. 2.

⁶ *Ibidem*.

⁷ Arh. Stat. Hunedoara, fil. Petroșani, dos. 3, f. 286.

⁸ *Ibidem*, f. 205.

⁹ *Ibidem*.

a) Prețuri reduse la articolele vândute muncitorilor de către magazinele de consum ale societății.

b) Posturile suplimentare să fie plătite cu 50%.

c) Timpul de muncă să fie de 8 ore pe zi pentru toate categoriile de muncitori, în care să se includă atât intrarea cât și ieșirea din mină.

d) Din câștigul net al societății, muncitorilor să li se dea 10%.

e) Să fie reprimiți la lucru toți muncitorii concediați.

f) Dacă costul vieții se urcă, să se mărească și plata muncii în acord.

g) În loc de 15 vagonete de cărbuni acordate minerilor drept combustibil de încălzit, să li se dea 18 vagonete.

h) Premiile după vagonetele de cărbuni extrași din mine să fie șterse — deoarece acestea se acordau oamenilor de încredere ai patronilor și nu celor care le meritau —, iar prețul unui vagonet de cărbune să se plătească cu 32—35 lei, conform locurilor de muncă.

i) Pentru fiecare vagonet șters¹ muncitorii cer să li se plătească câte 10 lei, drept preț al muncii depuse, iar suma adunată pe seama vagonetelor șterse și a amenzilor, să se verse la fondul de ajutor al muncitorilor.

j) Pentru muncitorii care lucrează în regie, atât în mină cât și la suprafață, să se mărească salariul cu cca. 30%.

l) Pe fiecare abataj să fie un delegat ales de către mineri, plătit de societate, care să controleze și să șteargă, când e cazul, vagonetele de cărbune încărcate în mod necorespunzător.

m) Îndepărtarea din serviciul societății a elementelor necorespunzătoare, adică a cozilor de topor².

Din memoriul prezentat direcției, reiese în mod evident că muncitorii revendică drepturi politice ca: controlul muncitoresc în mine, reprimirea la lucru a muncitorilor concediați, cât și drepturi economice: ziua de muncă de 8 ore, mărirea salariului, plata pentru munca suplimentară, reducerea prețurilor la articolele alimentare, de îmbrăcăminte și încălțăminte, iar munca în acord să se plătească conform creșterii costului vieții.

Înainte direcției, cererile muncitorilor au fost respinse ca „neavenite și rău intenționate“. Direcția minelor din Lupeni încerca să justifice refuzul de a satisface revendicările muncitorilor, afirmând că există un contract colectiv valabil pînă la 31 decembrie 1928. Din această cauză — arătau conducătorii minelor — cererile muncitorilor nu sînt actuale. Pe capitaliști îi alarmau în special punctele din memoriu în care minerii cer ca din câștigul net al societății să beneficieze și muncitorii cu 10%, ca pe fiecare abataj să existe câte un delegat, ales de către mineri, pentru a controla desfășurarea muncii și în sfîrșit, îndepărtarea din serviciu a unor muncitori și funcționari auxiliari, oa-

¹ Prin vagonet șters se înțelege vagonetul cu cărbuni nepontat pe motivul că nu era încărcat conform regulamentului sau avea un procent prea mare de material steril față de cantitatea de cărbune.

² Arh. Stat. Hunedoara, fil. Petroșani, dos. 3. f. 270—271.

meni de încredere ai societății. Alarmarea patronilor este exprimată de un inspector general de mine care notează în raportul său că: „pretențiunile acestea sînt de natură sovietică, care nici într-o împrejurare nu pot fi satisfăcute, deoarece acceptarea acestor pretenții ar duce la distrugerea disciplinei și ordinii ce trebuie să domnească în toate exploatarea miniere”¹.

Trebuie menționat că la adunarea muncitorească din colonia „Braia”, agenți ai P.N.Ț. au încercat să canalizeze desfășurarea discuțiilor, în sensul voit de ei. Însă muncitorimea, conștientă și sătulă de promisiuni demagogice, îi înlătură și își impune în memoriu, punctul de vedere propriu. „Național-țărăniștii. în loc să conducă — relatează un raport al direcției minelor din Lupeni — au fost dominați de masele de lucrători, care aveau șefii lor oculti”² (comuniști n.n.). Rezultă deci că influența partidului comunist în rîndurile muncitorilor mineri din Valea Jiului era atît de puternică, încît agenții partidelor burgheze pierduseră orice teren.

Neprimind un răspuns favorabil la cererile lor, muncitorii continuă să rămînă în grevă. În 9 mai, la minele societății „Lupeni” producția de cărbune scăzuse la 1180 de tone, adică la jumătate din producția normală. În 10 mai, lipsesc de la lucru 1000 de muncitori, iar proburgheze pierduseră orice teren.

La minele societății „Petroșani”, grupul Vulcan, în 9 mai, s-a lucrat cu 2576 de schimburi de lucru și s-au scos numai 1064 de tone cărbune, iar în 11 mai, s-a lucrat cu 3373 schimburi de lucru, dîndu-se o producție de 1354 tone cărbune³. La minele societății „Valea Jiului de Sus” în zilele de 9—11 mai, cu toate că o parte din muncitori au reluat lucrul, producția a fost foarte redusă, minerii lucrînd doar de formă⁴. Muncitorii care au reluat lucrul refuză însă, începînd din 9 mai, să se mai supună controlului mărcilor la intrarea în mină. Acest refuz se explică prin faptul că direcția minelor obliga pe mineri să sosească la locul de muncă cu o jumătate de oră înainte de începerea lucrului, în care timp, ei erau controlați prin mărci atît la ridicarea lămpilor necesare în mină cît și la intrarea propriu-zisă în subteran. Pe lîngă acest control sever cu mărci, efectuat de către oamenii de încredere ai societății, înainte de a intra muncitorul în mină, ajuns la locul de muncă, intervenea al treilea control din partea maistrului minier, pentru ca conducerea să aibă o evidență precisă a efectivului de muncitori care lucrează în ziua respectivă. Minerii alungă din mine pe maistrii, inginerii și trepădușii burgheziei, social-democrației de dreapta. Astfel, la minele societății „Lupeni” grupul Ștefan, muncitorii s-au purtat agresiv împotriva maistrului minier șef, nerecunoscîndu-i autoritatea, „pe inginerul șef de la exploatarea mi-

¹ Arh. Stat. Hunedoara, fil. Petroșani, dos. 3, f. 241.

² *Ibidem*, dos. 4, f. 102.

³ *Ibidem*, f. 235.

⁴ *Ibidem*, f. 236.

⁵ *Ibidem*.

nei „Leana“ l-a atacat o mulțime de muncitori cu securile“ iar pe doi social-democrați de dreapta minerii au cerut direcției să-i dea afară din lucru deoarece, „lor li se datorește faptul că muncitorii nu primesc alimente în natură“¹. În 11 mai, muncitorii greviști, îndrumați de comuniști, în numele maselor muncitoare din întreaga vale a Jiului, prezintă patronilor un nou memoriu cuprinzând cerințele acute ale minerilor.

- a) Ziua de lucru de 8 ore pentru toți muncitorii.
- b) Alimente cu prețuri reduse.
- c) Concedii de 6 zile pentru muncitorii cu o vechime în câmpul muncii de la 3—6 ani, iar pentru cei cu o vechime de la 6 ani în sus, alți zece zile de concediu câți ani au lucrat.
- d) Munca în acord să fie anulată.
- e) Muncitorii care au fost transferați de la brânșa lor în altă brânșă, să fie readuși și să li se dea salariul inițial.
- f) Să se plătească diferența de salar pe perioada mutării de la brânșa cu salariul mai mare la brânșa cu salariu mai mic.
- g) Să se dea suplimentul bănesc de 8% acordat pentru alimente, care a fost anulat.
- h) În timp de iarnă să nu se facă concedieri.
- i) Cantitatea de cărbune pentru fiecare familie de miner să fie cîte un vagonet lunar în perioada de la 1 mai—1 noiembrie și cîte 2 vagonete de la 1 noiembrie—1 mai anul următor.
- j) Societatea să sisteze reținerile de salarii în folosul bisericii.
- l) Societatea, la fiecare sfîrșit de an, să distribuie muncitorilor 10% din beneficiul ei.
- m) Femeile și copiii să nu fie puși la munci grele.
- n) Căraușii să fie plătiți după șut și nu cu luna.
- o) Orele suplimentare să fie plătite cu 50%, iar amenzile să fie anulate.
- p) Pensionarilor să li se acorde cărbuni în fiecare lună, iar la 4 luni un car de lemne².

Dacă facem o comparație între cele două memorii înaintate de muncitori direcției, în 8 și 11 mai, reiese că revendicările sînt aproape aceleași: economice și într-o măsură mai mică, politice. Prin urmare, cauzele care au determinat pe muncitori să declare greva sînt, în primul rînd, de natură economică și numai în al doilea rînd, au un caracter politic.

Pentru a sili pe patronii minelor din Valea Jiului să satisfacă de data aceasta revendicările prezentate de muncitori, comuniștii își intensifică tot mai mult activitatea în sinul minerilor, organizează demonstrații și întruniri. Primarul din Lupeni raporta în 12 mai 1928 că „comuniștii dezvoltă o activitate febrilă în Valea Jiului“³. La fel Siguranța din Petroșani raporta că „în zilele de 11 și 12 a.c. (comuniștii

¹ Arh. Stat. Hunedoara, fil. Petroșani, dos. 4, f. 206.

² *Ibidem*, dos. 3, f. 281—282.

³ Arh. Inst. de istorie a partidului, f. 77 unit. păstr. 7321, f.5.

n.n.) au ținut întruniri în mod clandestin pe cîmpia Kakasvár, comuna Vulcan¹. Pe cîmpia Kakasvár, s-au adunat în 12 mai cca. 200 de muncitori. Pentru a scăpa de sub supravegherea organelor administrative, adunarea a fost organizată sub formă de excursie. La adunare, în cuvîntările lor comuniștii au combătut politica guvernului față de muncitori și au înfierat autoritățile care arestaseră pe comuniștii din Timișoara². Totodată, comuniștii au arătat muncitorilor că „dacă autoritățile le-au închis sindicatele (unitare n.n.) ei să rămînă mai departe organizați”³.

Față de revendicările juste ale muncitorimii, social-democrații de dreapta iau o atitudine negativă. Ei consideră cele susținute de mineri în memoriul lor „pretexte ce nu sînt reale”⁴. Într-o noțiune votată în 19 mai, cu ocazia unei conferințe a conducătorilor P.S.D. din Valea Jiului, trădătorii social-democrați se desolidarizează de lupta grevistă a minerilor, arătînd că „elementele comuniste au luat ca bază a acțiunii lor, anumite revendicări care nu sînt reale”⁵. Conferința conducătorilor P.S.D. chema muncitorimea „să se rețină de la astfel de acțiuni”, adică, cu alte cuvinte, să renunțe la lupta revoluționară. Social-democrații primiseră directive din partea direcției minelor de a sparge unitatea de luptă a clasei muncitoare și prin urmare de a lichida greva încă în 13 mai. Cu această ocazie, directorul general al minelor, Bujoiu, cere șefilor social-democrați, să anunțe muncitorimea că „contractul colectiv nu poate fi modificat” și în consecință cererile minerilor nu pot fi luate în considerare⁶. În 14 mai, aducîndu-li-se la cunoștință de către social-democrați că direcția nu este de acord cu revendicările lor, minerii hotărîsc să demonstreze în fața clădirii direcției minelor. Aflînd de aceasta, direcția a chemat în ajutor un detașament de jandarmi. Dar mulțimea minerilor nu a putut fi oprită de detașamentul de jandarmi, adus în grabă și postat în fața clădirii, cu scopul de a împiedica demonstrația maselor și de a apăra pe patroni de furia mulțimii.

Teama de muncitorimea grevistă, care manifesta pe străzi cerîndu-și dreptul la o viață mai bună, determină conducerea minelor să reia în discuție cererile muncitorilor. La tratative nu sînt acceptați însă delegații minerilor, ci trădătorii social-democrați Buciumean și György. De fapt tratativele nu au dat nici un rezultat favorabil pentru mineri. De aceea, cînd șefii social-democrați, care au fost de acord cu cele stabilite de conducerea minelor în timpul tratativelor, anunță muncitorimea că trebuie să se supună ordinelor direcției de a intra în mine pe baza controlului cu mărci „muncitorii au strigat că nu vor să accepte de loc controlul cu mărcile” și că „nu recunosc pe vechii conducători (social-democrații n.n.) a trata în numele lor”⁷.

¹ Arh. Inst. de istorie a partidului, f. 77, unit. păstr. 7322, f. 19.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*, f. 20.

⁴ Arh. Stat. Hunedoara, fil. Petroșani, dos. 4, f. 101.

⁵ *Ibidem*, f. 96.

⁶ *Ibidem*, dos. 3, f. 206-207.

⁷ *Ibidem*, f. 207.

Referindu-se la acțiunile trădătoare ale șefilor social-democrați de dreapta din Valea Jiului, cu această ocazie, ziarul „Ferarul“, organ oficial al Uniunii generale a muncitorilor chimiști, metalurgiști și petroliști din România, în numărul din 1 decembrie 1928, adresându-se minerilor din bazinul carbonifer Valea Jiului, scria printre altele: „Este cunoscută tuturor trădarea din luna mai acest an. Sătui de promisiuni, muncitorii au pornit să-și cucerească drepturile, trecînd peste capul șefilor trădători. Știți ce a urmat: asmuțirea autorităților împotriva Dvs., sutele de arestări, bătăile, concedierile în masă și izgonirea din regiune a o mulțime de tovarăși. Știți cui se datoresc toate acestea? denunțurilor șefilor reformiști care vedeau în mișcarea muncitorilor o pierdere a autorității și a influenței lor, asupra muncitorilor...“¹.

Între timp, muncitorilor strînși în jurul clădirii direcției minelor li s-au alăturat alți mineri veniți de la mina „Carolina“. Rupînd cordonul de jandarmi, o parte din muncitori au pătruns în clădirea direcției „amenințînd cu securi și cu ciomege“ pe patroni și slugile lor. Aceștia, parte baricadîndu-se în birouri, parte refugiîndu-se, reușesc să scape de furia maselor. Subdirectorul general al minelor, Frey, voind să fugă acasă prin dosul clădirii direcției, a fost observat de cîteva femei, care huiduindu-l pînă ce acesta a ajuns la locuința sa, au intrat în curte și „cu parii de la trandafiri și cu alte ciomege au început să asalteze casa“².

În fața atitudinii tot mai hotărîte a muncitorilor greviști, autoritățile militare încearcă o nouă stratagemă. Sînt trimiși cîteva învățători și preoți, membrii ai P.N.Ț., să liniștească pe mineri. „În cuvîntările lor — relatează un raport al direcției minelor din Lupeni — național-tărăniștii au îndemnat mulțimea să reia lucrul. Mulțimea însă a început să-i huiduiască, să-i alunge cu pietre și chiar să-i lovească“³. Acest fapt demonstrează încă o dată, că agenții P.N.Ț. își pierduseră cu totul influența în rîndurile muncitorimii și chiar de la prima ocazie au fost înlăturați. Muncitorii, urmînd pe comuniști, au continuat să-și susțină revendicările.

În după-masa zilei de 14 mai sînt aduse noi trupe de jandarmi pentru a păzi Uzina electrică din Lupeni, la care se întrerupsese activitatea. În ziua următoare, greva continuă. Dimineața muncitorimea din toate părțile s-a strîns din nou în fața clădirii direcției minelor din Lupeni. Încercările jandarmilor de a împrăștia mulțimea nu au dat nici un rezultat. Către seară, conducerea minelor se vede silită să accepte, în cele din urmă, cererea muncitorilor de a se lucra în mină fără controlul mărcilor. Totuși, datorită presiunii exercitate de jandarmi, rolului trădător jucat de către social-democrații de dreapta și satisfacerii unor revendicări neesențiale, după 13 zile de grevă majoritatea muncitorilor au fost forțați să reia lucrul. Însă spiritele tot agitate au rămas. Direcția minelor din Lupeni raporta îngrijorată la 16 mai, adică

¹ Arh. Inst. de istorie a partidului, f. 77, unit. păstr. 7292, f. 66.

² Arh. St. Hunedoara, fil. Petroșani, dos. 3, f. 208—209.

³ *Ibidem*, dos. 3, f. 208, și dos. 4, f. 85.

în ziua reluării lucrului în mine, că la Lupeni domnește peste tot lipsa de disciplină, că muncitorii amenință pe conducătorii de mine, iar lucrul se desfășoară în mod anormal¹. Consecința acestei stări de lucruri o reflectă următoarele date privitoare la producție :

<u>data</u>	<u>producția t.</u>	
16	1 427	
17	1 401,4	
18	1 469	
19	1 935	
20		cuminică
21	1 807,4	
22	1 835,5	
23	1 925,5	
24		sărbătoare legală
25	2 031	
26	1 724	
27		duminică
28	623,4	
29	1 447 ²	

Din acest tabel rezultă în mod clar că muncitorii greviști nu au reluat în întregime lucrul și, prin urmare, greva a continuat în mod parțial și cu intensități inegale, producția oscilând între 623 de tone—2 031 de tone ; la producția normală s-a ajuns doar o singură dată în perioada 16—29 mai.

La sfârșitul lunii mai, lupta grevistă a muncitorilor din Valea Jiului a primit un nou impuls din partea puternicelor manifestații muncitorești de la Arad, Reșița, București etc. organizate, de asemenea, de către partidul comunist împotriva stării de mizerie. În 29 mai la toate minele aparținând societății „Petroșani“, în afară de Petrila, nu s-a lucrat. În 30 mai, siguranța din Petroșani raporta că minerii de la mina „Vest“ din Vulcan au ieșit din lucru la ora 7 și au declarat că nu mai reiau munca pînă cînd nu va fi eliberat un muncitor comunist, arestat de comisarul regal. După-masă la ora 14, greva s-a extins, cuprinzînd toate minele de la Vulcan³. La sosirea schimbului II, din aceeași zi, minerii din Vulcan „au dat înapoi lămpile și s-au dus acasă“⁴.

În dimineața zilei următoare s-au prezentat la lucru doar cîțiva muncitori necesari la lucrările de întreținere. Direcția minelor din Petroșani dă ordin să se întocmească tabele cu muncitorii de la întreținere, care în cazul cînd nu se vor mai prezenta la lucru vor fi dați afară din locuințe⁵. Schimbul II din ziua de 31 mai a fost alcătuit numai din oameni care lucrau la întreținerea minelor iar producție de cărbune nu s-a dat. În 1 iunie 1928 siguranța din Petroșani raporta

¹ Arh. Stat. Hunedoara, fil. Petroșani, dos. 3, f. 227.

² *Ibidem*, f. 229.

³ Arh. Inst. de ist. a partidului, f. 77, unit. păstr., 7292, f. 32.

⁴ Arh. St. Hunedoara, fil. Petroșani, dos. 1, f. 46.

⁵ *Ibidem*.

telegrafic forurilor competente că la Vulcan minierii de la toate întreprinderile s-au adunat în fața minei „Chorin“ și au formulat următoarele revendicări :

- a) Să fie eliberați toți minierii greviști deținuți.
- b) Să se acorde libertate de întrunire.
- c) Să se dea alimente cu preț redus.
- d) Să se asigure libertatea delegaților muncitorilor.
- e) Să se ridice procentul la salarii¹.

Concomitent, muncitorii înaintează forurilor militare și civile o listă cu numele delegaților desemnați să trateze cu comandantul trupelor și cu direcția minelor. în numele lor. În încheiere, muncitorii greviști arată că, dacă revendicările prezentate vor fi satisfăcute, ei vor relua de îndată lucrul². Dar în loc ca revendicările lor să fie luate în considerare, direcția minelor răspunde prin alte măsuri de intimidare. La fața locului sosește comandantul trupelor și comisarul regal.

În aceeași zi, de la 1 iunie, conform dispozițiilor date, șefii de exploatare se deplasează fiecare la mina sa, iar la intrările în mine au fost postate patrurile de jandarmi. Cu toate acestea, muncitorii refuză să intre în mine, prezentându-se la lucru doar cei de la întreținere³.

În seara zilei de 29 mai, muncitorii de la mina „Carolina“, din Lupeni, aflînd că minierii din Petroșani refuză din nou să intre la lucru, se solidarizează cu ei, încetînd munca. În dimineața zilei de 30 mai, muncitorii din Lupeni s-au prezentat la mină. au luat lămpile de la magazie pentru a intra în lucru, dar la ora 6 cînd trebuia să înceapă schimbul, au depus lămpile și s-au reîntors acasă⁴.

Văzînd rezistența fermă a minerilor, direcția minelor din Lupeni telegrafiază, alarmată, forurilor superioare că „azi 30 mai, nu a intrat la lucru întreg Lupeni, parte din Vulcan Vest, întreaga Dîlja, Petroșani Est, Petroșani Vest, și Lonea“⁵, prin urmare, greva devenise din nou generală, cuprinzînd întreaga Valea Jiului.

Conducerea minelor și autoritățile militare trec la noi măsuri de represiune. În dimineața zilei de 31 mai, la Lupeni, pe străzile din coloniile muncitorești, au început să răpăie tobele. Ele chemau pe muncitori să reia lucrul, căci, în caz contrar, erau amenințați că vor fi ridicați de la domiciliu și duși cu forța să muncească în mine. Siliți de măsurile luate de autorități, o parte dintre muncitori au reluat lucrul. Cei care s-au prezentat au primit legitimații în care șefii de mine notau zilnic că respectivii muncesc în mod regulat. Totuși la mina

¹ Arh. Inst. de ist. a partidului, f. 77, unit. păstr. 7322, f. 4.

² *Ibidem*.

³ Arh. St. Hunedoara, fil. Petroșani, dos. 1, f. 46.

⁴ *Ibidem*, dos. 3, f. 118.

⁵ *Ibidem*, f. 186.

„Victoria“ atît în 31 mai, cît și a doua zi, muncitorii continuă să rămînă în grevă. În cele din urmă însă, prin bătăi și schingiuri în beciurile siguranței și aceștia sînt siliți să reia lucrul.

Prin reluarea lucrului și la mina „Victoria“, greva muncitorilor din Valea Jiului, care a durat de la 3 mai pînă la 1 iunie 1928, ia sfîrșit. Ea a fost înăbușită datorită măsurilor sălbatice de represiune ale autorităților militare și politicii de subminare și dezorganizare desfășurate de social-democrații de dreapta. În urma înăbușirii grevei, muncitorii au fost obligați să lucreze în condițiile mizerabile în care lucrau înainte de începerea grevei. Dar, cu toate că după 1 iunie rezistența muncitorilor a fost înăbușită, producția de cărbune a continuat să rămînă mult sub nivelul mediu lunar, anterior lunii mai¹.

După înăbușirea grevei, capitaliștii trec la arestări și la noi concedieri. De la Vulcan sînt propuși pentru concediere 144 de muncitori, iar la Lupeni sînt dați afară din slujbă 223 mineri². Concedierilor le urmează evacuările din locuințe și izgonirile familiilor muncitorilor greviști. Pentru ca numărul mare al muncitorilor concediați să nu provoace „noi dezordini“ se dau dispoziții ca „concedierile să se facă treptat în rate de 4—5 oameni maximum“³.

Cu toate că greva a fost înăbușită, minerii din Valea Jiului, conduși de Partidul Comunist, au continuat lupta lor revoluționară. Greva din primăvara anului 1928 a fost cea mai mare din bazinul carbonifer al Văii Jiului, din perioada stabilizării relative a capitalismului și a constituit un preludiv al marilor lupte de clasă din România din anii 1929—1933. Greva a fost o puternică manifestare a împotrivirii revoluționare a proletariatului față de politica burghezo-moșierimii, care dezlănțuise ofensiva împotriva clasei muncitoare. Totodată greva a demonstrat cu tărie că Partidul Comunist din România este singurul partid care susține și luptă pentru interesele vitale ale clasei muncitoare.

Din cele expuse și analizate în studiul de față rezultă următoarele concluzii :

Procesul de stabilizare relativă a capitalismului a cuprins și România burghezo-moșierească încă din anul 1922.

Perioada stabilizării relative a capitalismului în România se caracterizează prin ofensiva claselor exploatatoare împotriva nivelului de trai al maselor și printr-o intensificare a terorii împotriva organizațiilor muncitorești, inclusiv a Partidului Comunist.

În această perioadă (1922—1928) situația muncitorimii din fostul județ Hunedoara a fost deosebit de grea. Șomajul, scăderea continuă a salariilor, bolile și mizeria în general, împletite cu lipsa de drepturi

¹ Arh. Stat. Hunedoara, fil. Petroșani, dos. 3, f. 229.

² *Ibidem*, dos. 2, f. 5—11 și 22—27.

³ *Ibidem*, dos. 1, f. 107.

politice a muncitorilor, au făcut din fostul județ Hunedoara, teatrul unor frământări revoluționare neîntrerupte.

Luptele greviste care s-au desfășurat în această perioadă la societatea auriferă „Ruda 12 Apostoli“ din Brad în decembrie 1924, la societatea auriferă „Toplița-Măgura-Concordia“ cu sediul în Băița (*actualul raion Brad*) din martie 1925, la întreprinderile forestiere „S. A. Cluj“ din Leșnic-Vețel în 8 aprilie 1925 și la Uzina Metalurgică din Călan din iulie 1926, au fost inițiate și conduse din adâncă ilegalitate de Partidul Comunist din România.

Luptele greviste, care s-au desfășurat în această perioadă în fostul județ Hunedoara, culminează cu greva minerilor din Valea Jiului din 3 mai—1 iunie 1928. Acțiunile greviste ale proletariatului hunedorean au constituit o manifestare deschisă a clasei muncitoare condusă de P.C.R. împotriva ofensivei patronale.